

MEVLÂNA'YI ANMA TÖRENLERİ

Mevlâna'yı Anma Törenlerinin ilki 1942 yılında 17 Aralık'ta Ankara ve İstanbul'dan ilgililerin katılımıyla düzenlenmiş, 1951 yılına kadar fasıllarla devam eden bu etkinlikler bu yıldan sonra günümüze kadar düzenli olarak yapılmıştır.

Mevlâna'yı Anma Törenleri 1960-1989 yılları arasında Konya Kültür ve Turizm Derneği öncülüğünde düzenlenirken bu yıldan itibaren Konya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yapılmıştır. Konya Valiliği, Büyükşehir

M. Ali UZ

Belediyesi ve Selçuk Üniversitesi 1992 yılından itibaren bu etkinliklerde yer almıştır.

Bu konuda büyük gelişmeler oldu. UNESCO 1973 yılında Vefatının 700. Yılı, 2007 yılında da

Doğumunun 800. Yılı dolayısıyla Hazret-i Mevlâna Yılı ilan etmiştir. Anma törenlerinin ilk yapıldığı zamandan bugüne kadar temelinde Mevlevi Mukabelesi yer almış, zaman içerisinde kongre, panel, sempozyum vb. bilimsel etkinlikler ile 2000'li yıllardan itibaren tiyatro, şiir dinletisi, konser gibi halka açık etkinlikler Anma Törenlerine eklenmiştir. En önemli gelişme de Mevlâna'yı Anma Törenlerinin pota altında yapılmasından kurtulmamız olmuştur.

Mevlâna İhtifalleri, Konya'nın bütün değerleri ile tanıtılması için büyük bir imkândır. Bundan azamî derecede istifade etmek gerekir. Mevlâna'yı kaldırırsanız Konya ne hale gelir insan düşünmek bile istemez. Bu bile Mevlâna düşmanlığı yapan kuş beyinlilerin ve onların takipçilerinin ne kadar zavallı olduklarını göstermeye yeter sanırım. Adamlar bunu bile idrak edemiyorlar. Bu da ayrı bir fasıl.

Aslında Konya bir nebiler, veliler, âlimler ve sultanlar şehridir. Bunlardan birinin öne çıkarılıp diğerlerinin ihmal edilmesinin yanlış olacağını düşünüyorum.

Selçuklu Devleti'nin Türk tarihinde ayrı bir yeri vardır. Anadolu'da ilk Türk-İslam Medeniyetini kuran ve bu toprakları bize ebedî vatan yapan onlardır. Özellikle I. Alaeddin Keykubat dönemi, Türk tarihinde zirvelerden birisini teşkil eder. Bunda veliler ve âlimlerin, sanatkarların ayrı bir yeri vardır. Bunların hepsinin bir arada ele alınması Konya'nın

tanıtılmasında önemli bir rol oynayacaktır. Bugüne kadar bunlar yapılabilmiş değildir.

Bir örnek vermek gerekirse o dönemin önemli şahsiyetlerinden birisi Sadreddin-i Konevi'nin babası Mecdüddin İshak'tır. Mecdüddin İshak'ın şeyhzadelerin hocası olduğu, elçilik ve devlet görevlerinde bulunduğu anlatılıp geçilir. Oysa Mecdüddin İshak, saraya mensubiyeti dolayısıyla Konya'ya gelen ilim ve tasavvuf erbabının sarayla tanıştırılmasında önemli bir rolü vardır. Onun diğer önemli bir hizmeti de, I. Alaeddin Keykubat'ın Ankara mağlubiyetinin ardından bir kaleye hapsedilmesi sonrasında idam fermanının gönderilmesini önlemesi olmuştur. Eğer, Alaeddin Keykubat olmasaydı ne Baha Veled ne Hazreti Mevlâna ne de Şems bilinecekti. Dönemin ilim adamlarının bir listesini sunmak bile uzun yer alacaktır. Sadece bu döneme ait Konya'da uzun bir süre kalan İbni Arabî, Evhadüddin Kirmanî ile Konevi

nisbesiyle meşhur olan Sadreddin Konevî'nin adını zikretmek yeterlidir sanırım.

Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren tarihi eserlerin yok edilmesi tarihi dokunun tahribi büyük boyutlardadır. Bunu yapanlar ne kuldan korkup sıkılmış ne de Allah'tan korkmuştur. Hani Konya için nebiler, veliler, âlimler ve sultanlar şehri diyoruz ya pek çok İslam ülkesinde makam türbe ve kabirlerinin varlığına rağmen Konya'da yerleri belirtilen peygamberler için bir makam türbesi yapılmasından vazgeçtik bazı yerlere bir şahide dikmekten bile korkuyorlar. Bunun yapılmaması için ileri sürülen fikirler indî düşüncelerdir. Maalesef insanlar yeni şeyleri kabullenmede zorlanıyorlar. Hayatta alışılmamış hangi yenilik vardır. Bunu sadece Selçuk Es yazmıyor. Bu husus daha önceleri yazma eserlerde zikredilmiş ve rivayetler günümüze kadar gelmiştir.

Mevlâna İhtifalleri adı altında hep aynı şeylerin yapılması ne derece doğrudur bilemiyoruz. Mevlâna'nın ifadesi ile yeni şey-

lerin söylenmesi ve yapılmasının faydalı olacağını düşünüyorum.

Bir de Mevlâna'nın evi ve medresesinin aslına uygun şekilde inşa ve tanzim edilip hizmete sunulması ayrı bir yenilik olacaktır. Hazreti Şems, Hazreti Mevlâna Türbesi ile birlikte Mevlâna ailesinin uzun yıllar ikamet ettiği ev ve medrese üçüncü bir büyük ziyaretgâh olacaktır.

Bu yıl yapılacak olan Mevlâna ihtifalleri ile ilgili iki toplantıda da katılımcıların çok güzel teklifleri oldu. Yalnız öyle bir dil, kültür ve eğitim zafiyeti var ki; teklifleri tatbik mevkiine koymak bile mümkün olmuyor. Toplantı için istişare toplantısı adı kullanılmış. Dilimizde şura ve istişare anlamlı güzel kelimelerimizden ikisiydi. Bunları dilimizden attık, yerine çalıştay dedik. Tay aldı başını gidiyor, bu kelimenin kullanılması bile insanı mutlu ediyor. Bu dil hassasiyetlerinden ötürü yetkililere teşekkür ediyorum.

Bu yıl Mevlâna İhtifalleri ile ilgili başlayan çalışmaların hayırlı olmasını diliyorum.

Derya
KARAKAYA

ŞEYH AHMET EFENDİ'NİN ÇOCUKLARI ARASINDA KİTAP DAVASI

Şeyh Ahmet Efendi, Konya'da Musahip Mustafa Paşa'nın on yedi bin sekiz yüz kuruş harcayarak Kanlı Göl denilen bölgeye yaptırmış olduğu Şeyh Ahmet Efendi Çifte Hamamı ve Debbaglar Hamamı, Şeyh Ahmet Efendi Fevkâni Camii, Bezirganlar Hanı, Kervansaray Hanı, kahve tahmisi, kahvehane, yirmi bir dükkan ve dört mahzen; bu arsanın haricinde, Şekerfuruş Mahalle Mescidi'nin tamiri, yanına muallimhane ve yazlık namazgâh; Taşkapı Darü'l-hadis Medresesi, şadırvanı ve avlusu ile Konya içerisinde ve çevresinde on iki adet çeşmeyle müteveli

layın edilmiş, tevliyeti onun soyuna bırakılmıştır. Konya kadı sicillerinde muhtelif sebeplerle pek çok davada Şeyh Ahmet Efendi'nin adı geçmektedir. Bütün bu davalar içerisinde aşağıda ele aldığımız dava ilgi çekicidir.

Dava, 28 Safer 1116/2 Temmuz 1704 tarihli Kadı Sicilinde Şeyh Ahmet Efendi'nin vakfettiği kitapların zayî edildiğine dair oğulları arasında çıkan anlaşmazlık hakkındadır. Sicile göre Şeyh Ahmet Efendi'nin küçük oğlu Halil Efendi, kardeşi İbrahim Efendi'yi kadıya şikâyet etmektedir. Şikâyetin sebebi şudur:

İbrahim Efendi, Şeyh Ahmet Efendi'nin kuvvetli rehin ve kefil alınmadıkça kitapların verilmesini şart koşarak vakfettiği elli kuruş kıymetli Dürer kitabı, Fetava-yı Yahya Efendi ma'a Tercih-i Beyyinat, Feraiz-i Şerh-i Seyyid Şerif, Sadrüş-şeria adlı kitapları vakıftan kaldırıp Konya Kadısı Mehmet Efendi'ye satmıştır.

Ayrıca Cevahir-i Fî'l-ibâdât, Şer'a Şerhi Seyyid Ali-zâde, Türkî Tevarih, Câmîü'l-muhlis, Tercüme-i Sahhah, Müşkatü'l-envar, Menşûr-i Kaysuni-zâde, Türkî Tıbb, Hızû'l-iman ma'a İhlasü'l-halis, Siyer-i Meşayih, İmam Gazali telifatından bir risale mecmu bir cilt içinde, Tuhfetü'l-mevta, Şehabeddin Şerhü'l-feraziz ma'a Fezailü'l-a'mâl, Revâtü'l-hadis,

Şekerfuruş Mahalle Mescidi.

Ta'limü'l-müte'allim, Tercüme-i Âlem-i Berzah, Havass-ı Kur'ân lil-ıman Şerhi, Hadis-i Erbain, Camiü'l-âyât, Cevahirü'l-fıkh, Mefatih-i Şerhü'l-mesabih, Cami'ü's-sagir, Metn-i Mevakıf, Müşkatü'l-envar, Muhtar-ı Sahhah, Lem'a-i Nuraniye, Ser-mek-tum, Vasiyetname-i Şeyh Sadreddin, Tefsir-i Ebi'l-Leys, Metn-i Hidaye, Dürrü'l-va'izin, Zeyli, Ayni, Kebir Kahistânî kitapları olmak üzere toplam otuz kitabı da zapt ettiğini, zayi edilen kitapların kıymet-misli ve geri alınması gerektiğini iddia etmiştir.

Durumun İbrahim Efendi'den sual edilmesini talep etmesi üzerine İbrahim Efendi cevabında:

Dürer kitabı ve diğerlerini Mehmet Efendi'ye satmadığını, Dürer kitabını geri getirmek üzere verdiğini fakat azledilince götürüp gittiğini, kitabın değerinin de elli kuruş olduğunu bilmediğini ifade etmiştir. Cevahir, Şer'a Şerhi, Türkî Tevarih, Fetva-yı Yahya Efendi, Tercih-i Beyyinat, Camiü'l-muhlis, Tercüme-i Sahhah, Müşkatü'l-envar, Menşur-ı Kaysunizâde, Türkî Tıbb, Hıfzü'l-ıman, İhlasü'l-halise, Siyer-i Meşayih, Telihi-i Gazali, Tuhfetül-mevta, Şehabeddin Şerh-i Ferayiz, Fezailü'l-i'mal, Rivatü'l-hadis, Ta'limü'l-müte'allim, Tercüme-i Âlem-i Berzah, Havass-ı Kur'an lil-Şerhi adlı kitapları ise hala kendisinde olduğunu, bunlardan başka vakıf kitabı bulunmadığını ifade etmiştir. ⁽¹⁾

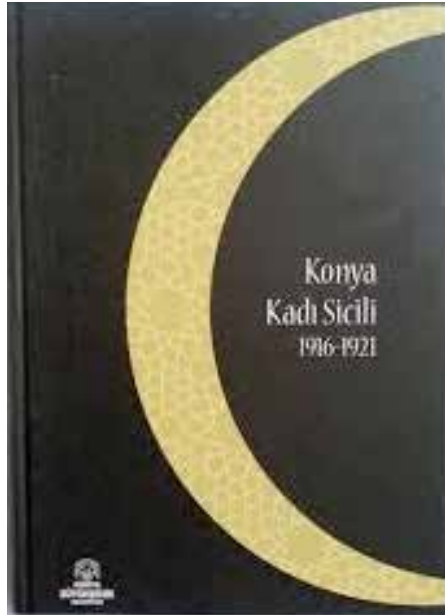
Şeyh Ahmet Efendi, kütüphanesinde bulunan kitapları Konevi Kütüphanesi'ne konmak üzere vakfetmiş fakat bu kitaplar Kon-

ya Bedesteni'nde bir sandık içinde saklanarak isteyenlerin istifadesine sunulmuştur.

Demek ki her dönemde ariyet kitap alınıp üzerine yatırıldığı görülmektedir. Vaktiyle meşhurlardan birisinin zengin bir kütüphanesi varmış. Bir dostu ziyaretine gelmiş. Bir ara da ev sahibinin kütüphanesini gezmişler. Misafir raflardan bir kitabı çekip almış ve "Bu kitabı çoktan beri arıyordum bir türlü bulamamıştım. Bir geceliğine rica ediyim" deyince, ev sahibi misafirin elinden kitabı alıp yerine koymuş sonra da "Ben bu kütüphaneyi bir geceliğine aldığım kitaplardan kurdum onun için veremem" demiş.

Bu sebeple emanet kitap verirken her zaman dikkatli olmak gerekmektedir.

Bugün Ahmet Efendi'nin vakfettiği kitapların bazıları elde bulunmamakta bazılarına da resmi ve özel kütüphanelerde rastlanmaktadır. Kitap listesinden kitapların önemli kitaplar olduğu anlaşılmaktadır.

(1) İzzet Sak, KŞS 41, Konya 2016, s. 136.

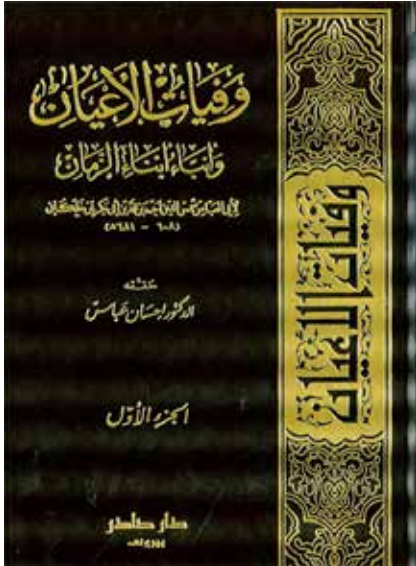
İBN HALLİKÂN

İbn Hallikân, XIII. yüzyılda yaşamış İslam tarihçiliğinde biyografik edebiyatın önde gelen isimlerinden biridir. Onun Vefeyâtü'l-A'yân adlı eseri, biyografik alanında yazılmış en yetkin eserlerden biridir. Bu eser, İslam coğrafyasında yaşayan meşhur kişilerin hayatlarını anlatır. Onların eserlerinden bahseder, doğum ve ölüm tarihlerini verir, başarılarından geçen meşhur olayları anlatır. Vefeyâtü'l-A'yân, Selçuklu dönemi Türk tarihi açısından da son derece kıymetli kayıtlar ihtiva eder. Eserde özellikle Büyük Selçuklu sultanlarının, Selçuklu hanedanına mensup şahısların, Selçuklu komutanlarının ve dönemin diğer Türk hükümdar ve komutanlarının ha-

yat hikâyeleri yer almaktadır. İbn Hallikân, kendinden önce bu türde yazılmış ilk örnekleri oluşturmuş tabakat kitaplarını göz önünde bulundurarak, bunların içeriğini genişletip geliştirmek suretiyle eserini ansiklopedik bir sözlük haline getirmeyi başarmıştır. Bu makalede İbn Hallikân'ın eğitim ve memuriyet hayatı ile Arapça olarak yazmış olduğu Vefeyâtü'l-A'yân adlı eseri incelenmiştir.

HAYATI

Şemsüddîn Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân eş-Şâfi'î⁽¹⁾ 11 Rebîülâhir 608 /22 Eylül 1211 tarihinde Erbil/İrbil'de doğdu⁽²⁾. Kültürlü bir aileye mensuptur. Dedelerinden Hallikân'a nisbetle İbn Hallikân lakabıyla ün yapmıştır. Babasını ve dedelerini sık sık övgüyle anmasından dolayı kendisine "hallikân" (geçmişinle övünmeyi bırak) denildiği veya ailesinin Erbil'in Hallikân adlı köyünden gelmesi sebebiyle bu lakabı taşıdığı da rivâyet edilir. Ona göre sülâlesi Abbâsîler'in ünlü vezir ailesi Bermekîler'in devamıdır. Babası, fetva konu-

Vefeyâtü'l-A'yân.

(1) İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-A'yân ve Enbâ'ü Ebnâ'l-Zamân*, c.1, s.19, (Tahkik: İhsan Abbas), Dâru's-sâdir Beyrut, 1978.

(2) İbn Hallikân, a.g.e., c. 1, s.5.

sunda güvenilir fakihlerden Erbil Muzafferiyye Medresesi müderisi Şehâbeddin Muhammed b. İbrâhim'dir. Amcalarından Necmeddin b. İbrâhim, Erbil'in Mücahidiyye Medresesi'nde müderis, Hüseyin b. İbrâhim ise bir Şâfiî fakih idi ve Yahyâ b. Muhammed el-Mekki'den hadis okumuştur. Ünlü tarihçi İzzeddin İbnü'l-Esîr de babasının arkadaşları arasında yer alıyordu⁽³⁾.

İki yaşında iken babasını kaybeden İbn Hallikân, onun Muzafferiyye Medresesi'ndeki halefi Şerefeddin İbn Yûnus el-İrbilî'nin öğrencisi oldu; ayrıca Ebü'l-Hasan Müeyyed b. Mu-

hammed Radiyyüddin en-Nisâbü'rî ile Zeynebbint eş-Şa'rî'den icâzet aldı. Muzafferiyye Medresesi'nden sonra Ebü'l-Berekâtİbnü'l-Müstevfi'nin ilim, Şeyh Cemâleddin b. Sinnîre'nin şiir ve edebiyat meclislerine devam etti. 621/1224'de Ebû Ca'fer Muhammed b. Hibetullah b. Mükkerrem es-Sûfî'den Sahîh-i Buhârî'yi okuyup rivâyet yetkisi aldı. 625/1228'te filozof Esîrüddin el-Ebherî'den Erbil Dârülhadisi'nde ilm-i hilâf dersleri aldı⁽⁴⁾.

İbn Hallikân, on sekiz yaşına geldiğinde eğitimi için Musul'a gitti ve Kemâleddin İbn Yûnus, Ziyâeddin İbnü'l-Esîr gibi edip ve âlimlerle bir araya gelerek onlar-

(3) Abdülkerim Özeydin, "İbn Hallikân", T.D.V İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 1999, c.20, s.17-19; R. Şeşen, Müslümanlarda Tarih-Coğrafya Yazıcılığı, İstanbul 1998, 151-152.

(4) İbn Hallikân, a.g.e., c. 1, s.5 ; Abdülkerim Özeydin, a.g.m., s. 17-19.

Eski Erbil'den bir görüntü.

Vefeyatü'l-A'yan ve Enbau Ebnai'z-Zeman, İbn Hallikan, 673 h., İstanbul Fatih Kütüphanesi, Mikروفilm Arşivi No: 1153.

dan pek çok şey öğrendi⁽⁵⁾. Arkasından Harran üzerinden Halep'e geçip baba dostu Bahâeddin

İbn Şeddâd'ın medresesine misafir oldu ve evindeki hadis meclislerine, ayrıca Ebû Bekir Cemâled-din el-Mâhânî'nin, onun ölümünden sonra da Seyfiyye Medresesi fakihlerinden Ebû Abdul-

(5) Şemseddin Günaltay, *İslam Tarihinin Kaynakları, Tarih ve Müverrihler*, İstanbul 1991, s. 189-191.

lah Necmeddin Muhammed el-Habbâz el-Mevsilî'nin derslerine katıldı ve ona Gazzâlî'nin *el-Vecîz'ini*⁽⁶⁾ okuyup rivâyet yetkisi aldı. Daha sonra ediplerle görüşmeye başladı ve Muvaffakuddin Ebü'l-Beka İbn Yaîş en-Nahvî'ye İbn Cinnî'nin *Lüma'* adlı eserini okudu. Bu sırada İzzeddin İbnü'l-Esîr ve Yâkût el-Hamevî ile tanışarak onlardan faydalandı; ayrıca Abdüllatîf el-Bağdâdî'nin hadis ve Arapça derslerine devam etti. İbn Şeddâd'ın 632/1234'de ölümünden sonra Dımaşk'a gidip hadis, tefsir ve fıkıh âlimi İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî'den ders aldı. Dımaşk'tan sonra tekrar Halep'e döndü. Orada şair Ebü'l-Mehâsin eş-Şevvâ ile Şeytânü's-Şâm diye tanınan şair Ebü'l-İz Yûsuf el-Mâcin el-İrbilî'yi tanıdı. Halep'in onun ilmî şahsiyetinin oluşmasında önemli bir payı vardır; orada çeşitli medreselerde müderrislik yapmış, bu arada birkaç defa Musul'a geçerek İzzeddin İbnü'l-Esîr ve Kemâleddin İbn Yûnus ile görüşmüştür⁽⁷⁾.

635/1238 İskenderiye üzerinden Kahire'ye giden İbn Hallikân, Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtîbî ve İbn Berri'nin öğrencileriyle görüşüp rivâyet için icâzet aldı. 637/1240'de Bahâeddin Zühayr divanını rivâyet hususunda ona icâzet verdi. Ayrıca İbn Matrûh

ve daha başka şairlerle de tanışma imkânı buldu. 645/1247'te Kâdilkudât Bedreddin Yûsuf b. Hasan tarafından nâip seçildi ve 659/1261 yılında Memlûk Sultanı I. Baybars'ın Suriye kâdilkudâtlığına getirmesine kadar bu görevde kaldı⁽⁸⁾.

659/1261 senesinde Suriye kâdilkudâtlığına getirildi. Hanefî, Hanbelî ve Mâlikî kadıları da onun nâibi oldu. Bu göreve ilâveten vakıflar, camiler, hastahaneler ve Âdiliyye, Nâsiriyye, Azrâviyye, Felekiyye, Rükniyye, İkbâliyye ve Behesniyye medreselerinin idaresi de ona tevdi edilmişti. Ancak I. Baybars 664/1266'te bu üç mezhep kadısına da kâdilkudât ünvanı verdi. Beş yıl sonra I. Baybars onu görevinden azletti (669/1272). İbn Hallikân bunun üzerine Kahire'ye dönerek Fahriyye ve Ezher medreselerinde müderrislik yaptı. Bu dönemde bazı maddî sıkıntılarla karşılaşmıştıysa da kendisine önerilen yardım tekliflerini daima geri çevirdi. Baybars'ın ölümünden sonra 676/1277'da tekrar Suriye kâdilkudâtlığına tayin

(6) "Nevevî'ye kadar gelen klasik dönemde Müzenî'nin *el-Muhtasar'ı*, Ebü İshak eş-Şirâzî'nin *et-Tenbîh ve el-Mühezzeb'i* ile Gazzâlî'nin *el-Vasît ve el-Vecîz'i* Şâfiî mezhebinin beş temel eserini teşkil eder. Aynı dönemde kaleme alınan diğer metinlerden daha çok ilgi gören bu eserler, Şâfiî fıkıh eğitimi yapılan her yerde ve telif faaliyetlerinde tartışmasız bir otoriteye sahip olmuş, dolayısıyla mezhep mensuplarının fıkıh anlayışını derinden etkilemiştir." bkz. Bilal Aybakan, "el-Vecîz", *T.D.V İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1999, c. 42, s.587-588.

(7) İbn Hallikân, a.g.e., c. 1, s.5.

(8) "Bu kitabın Allahu Teâla'ya muhtaç olan müellifi Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebi Bekir b. Hallikân, der ki: Ben, Kahire-i mahrusede ahkâm-ı dîniye ve kaza-yı şer'iyyeye vakit ayırmama rağmen, başlangıcında da izah ettiğim gibi, bu kitaba belirtilen tarihte aynı yerde açıkladığım şekil üzere başladım. Yahya b. Halid b. Bermek'in hal tercümesinin sonuna geldiğimde, Sultan Baybars'la birlikte Şam'a gitmem gerekti. Kahire-i mahruseden çıkışımız 7 Şevval 659 Pazar gününde idi. Aynı yılın 7 Zilka'de Pazartesi gününde Dımaşk'a girdik. Sultan Baybars, mezkûr yılın 8 Zilhicce Perşembe gününde beni Şam ülkesinin kadılığına atadı. Bu yüzden meşguliyet arttı, bu kitabı tamamlamanın önünde pekçok engel oluştu. Bu nedenle, tespit ettiğim şeylerle yetindim ve kitabı sona erdirdim. Sonunda da tamamlayamamamın önündeki engellerden dolayı özür diledim ve şöyle dedim: Eğer Allahu Teâla ömür verir ve işlerimi kolaylaştırırsa bu konuda ihtiyaç duyulan bütün bilgileri kapsayacak bir kitaba başlayacağım." bkz. İbn Hallikân, a.g.e., c. VII, s. 258-259.

edildi. Dımaşk'a gelişinde büyük bir törenle karşılandı (677/1278)⁽⁹⁾. İbn Kesir bu dönüşü eserinde şu şekilde yazar: "İnsanlar yeni Kadı İbn Hallikân'ı karşılamaya çıktılar. Kimi, Remle'ye kadar da gitmişti. İbn Hallikân, Muharrem ayının yirmi üçünde Perşembe günü Dımaşk'a geldi. Salтанат nâibi İzzeddin Aydemir, bütün emirler ve devlet ricaliyle onu karşılamaya gitmişti. İnsanlar bu duruma çok sevindiler. Şairler İbn Hallikân'ı övdüler. Saduliah b. Mervan el-Farikî de söyle bir şiir okumuştur:

*"Dımaşk'ı güzelce terk ettiğin
günden sonra bize,*

*Yedi kurak sene yaşattın ey İbn
Hallikân.*

*Ama sonra Mısır diyarından gelip
burayı ziyaret ettiğinde,
Avuçlarından bu memlekete ha-
yırlar akıttın."*

*Bir başkası da söyle bir şiir yaz-
mıştı:*

*"Şamhların tamamını gördüm.
Hiç birinde memnuniyetsizlik
yoktu artık,*

*Senden sonra onlara hayır geldi.
Artık zaman hoş oldu, sıkıntı
kalmadı.*

*Hüzün gitti, onlara sevinç geldi.
Zaman artık hüzünle sevinci
yarı yarıya paylaştı.*

*Uzun süreli kederden sonra bir
kadı azledilip,*

*Yerine başka bir kadı gelince se-
vindiler.*

*Hepsi şükran duygularını besle-
mekte,*

*Giden ve gelen zamanın ağına
takılmaktadır."⁽¹⁰⁾*

Safer 679/Haziran 1280'da Sultan Kalavun'a başkaldıran Dımaşk Valisi Sungur el-Eşkar'ı destekleyen İbn Hallikân, halkı isyana teşvik etmekle suçlanarak tutuklandı, ancak üç hafta sonra serbest bırakıldı ve sultanın emriyle yeniden kâdilkudâtlığa getirildi. Fakat Kalavun 680/1281 yılı başında Dımaşk'a geldikten üç gün sonra onu tekrar azletti.

İbn Hallikân 26 Receb 681/30 Ekim 1282'de Dımaşk'ta Cumar-tesi günü akşama doğru, Necibiye medresesinin eyvanında vefat etti. Vefat ederken yetmiş üç yaşındaydı ve Kâsiyûn dağı eteklerinde toprağa verildi. Hadis, fıkıh, tarih, siyaset, kitâbet, şiir ve edebiyat alanında temâyüz etmiş geniş kültüre sahip bir ilim adamı idi. Mütevazı, yumuşak huylu, fasih konuşan, hoşsohbet, cömert, adaletli bir kadı ve nezih bir kişi olarak tanınmıştır⁽¹¹⁾.

Bedreddin el-Merâgi onun öğrencisi olmuş, Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî ile Birzâlî de kendisinden hadis rivâyet etmişlerdir. İbn Hallikân zengin bir kütüphaneye sahipti. Mağripli, Endülüslü, Suriyeli, Iraklı ve Mısırlı tarihçilerin pek çok kitabını okuyup değerlendirmiş ve notlar almıştır⁽¹²⁾. Faziletli, büyük âlim ve imamlardandı. Reislerin basta geleniydi⁽¹³⁾.

(9) İbn Kesir, *El-Bidâye ve'n-Nihâye*, Çağrı Yayınları, c. 13, s. 474-476; C. Brockelmann, "İbn Hallikân", *M.E.B İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1993, c. V/II, s. 745.

(10) İbn Kesir, *a.g.e.*, c.13, s. 474-476.

(11) İbn Kesir, *a.g.e.*, c.13, s. 504; İbn Hallikân, *a.g.e.*, c. 1, s.5.

(12) Abdülkerim Özeydin, *a.g.m.*, c.20, s.17-19.

(13) İbn Kesir, *a.g.e.*, c.13, s. 504.

S.Melik KAYA

1917 YILINDA OKUTULAN BİR İLKOKUL KİTABI

Nurettin Topçu, 1960 yılında kaleme aldığı Türkiye'nin Maarif Davası isimli eserinde, *"İlkokullarımızın, Avrupa tekniği içinde, renksiz, hüviyetsiz, sevgisiz, ateşsiz ve realitesiz kitapları; insan değil, sadece tabiata bağlı canlı varlıklar yetiştirmeye kifayettir."* diyor.⁽¹⁾ 1960 ve öncesinde basılan ilkökuller için bu denli acımasız bir eleştiri yapan Topçu, acaba milenyum çağında ilkökullerde okuttuğumuz kitapları görse nasıl cümleler kurardı?

Onlarca yıldır milli şuurdan yoksun, yüzlerce yıldır temel ilim ve felsefe kaidelerinden uzak yetişen nesillerimiz, şimdi ise arz üzerinde yaşayan bütün gençleri tehdit eden global mengenenin orta yerinde bir şahsiyet mücadelesi veriyor. Muhakkak ki bizim genç dimağlarımız bu mengenenin zulmünden en büyük payı alacaklar. Çünkü uzun zamandır üzerimizde milli şahsiyetimizin koruyucu zırhı yok.

Biz 20. yüzyılın sonlarında, gönül coğrafyamızın acısını duymayan, günlük siyasetin laubaliliği nispetinde lümpenleşmiş, çevredeki fikri ve politik cere-

yanların yüzeyselliği nispetinde apolitik bir nesil olarak yetiştirildik. Öğretmenlerimiz bizlere "Siz talebe değilsiniz, talebe talep edendir, siz talep etmezseniz biz size bir şey veremeyiz!" dediler. Oysaki bu iddia tamamen kendi ayıplarını (ayıp denebilir-se) örtmek içindi. Onlarda da bizlere verebilecekleri ne kalmıştı ki?

Günümüze dönüp, ilkökuller kitaplarını incelediğimizde ise

Büyük eğitimci ve fikir adamı Nurettin Topçu.

(1) Nurettin Topçu, Türkiye'nin Maarif Davası, İstanbul, 1970, s.100.

ازبر

اسیر قارده شلره درغور!

— تورک چوجوغی! باق، قافقاسک یشیل، زمرد اووالری
 شودومانلی تپه لری، مسمود چیفتجی بووالری،
 نهدن، یاسلی کلین کبی، قانلی دوواق بورونیور؟
 اوکا ظلم قارتالانک قانادیمی سورونیور؟

— تورک عسکری، تورک عسکری! یالکز اومی؟ باق، تورکستان
 برزمانلر دنیا لره باش ا کدیره ن آنا وطن،
 قریم، قازان، آذربایجان . . . هپسی اسیر، هپ قایغولی،
 بکلیورلر! آه نه زمان آجیلاجق توران یولی!..

— تورک چوجوغی! سویله آرتق آغلاماسین قافقاس داغی،
 آلتون اوردو «قارص» ی آلدی، کچدی بوکون «قره باغ» ی!
 آرتقی اسیر قارده شلرک زنجیرلری قیریله جق!
 حر نورانه ده اک شرفلی مدنیت قورولاجق . . .

meyve ve sebze isimlerinden başka çocuklarımızın işine yarayacak başka bir bilgi görülmüyor. Yedi yaşındaki bir çocuk tam da içinde yaşadığı coğrafyanın, dünyaya geliş sebeplerinin, ne olduğunun ve ne olmadığının farkına varacak, mazisinin ona ne getirdiğini öğrenebilecek, gelecekte neler yapabileceğinin bilincinde olacak çağlardadır.

İlköğretim, çocuklarımızı orta öğretim ve liseye, bunlar da üniversiteye hazırlar. Eğitimin merhaleleri vardır ve çocuklar yaşlarına uygun merhalede bir sonraki basamağa atlamak için yetişir. Oysaki bizim eğitim sistemimiz gençlere, ilköğretimde öğrettiğinin zorunu lisede, lisede öğrettiğinin zorunu ise üniversitede öğretmek için tasarlanmış. Verilen bilgi ve görgü arasında hiçbir fark yok. Yalnızca zorluk seviyesi değişiyor. Ne kadar çabalarsak çabalayalım entelektüel merak kazanamıyor, mevzular üzerinde derinleşemiyoruz.

Geçtiğimiz günlerde Mehmet Fuat Köprülü ve Süleyman Saib'in hazırladığı 1917 yılına ait bir ilkokul ikinci sınıf kitabı elime geçti.⁽²⁾ Milyonlarca insanın hayatını kaybettiği, Anadolu topraklarına görüp görülebilecek en büyük felaketi getiren Birinci Dünya Savaşı'nın sonları. Elindeki toprakların çoğunu kaybetmiş bir devlet. Umutlarını yitirmeye başlamış bir halk. Fakirlik ve sefaleti son raddesine

kadar tatmış aziz Anadolu insanları.

İşte 1917 yılında eğitim faaliyetleri bu şartlar altında devam ediyor, belki farkında dahi olunmadan altı yıl sonra kurulacak olan Cumhuriyet'e ileride öğretmen, akademisyen, mühendis, avukat, doktor olacak nesiller yetiştiriliyordu.

Kitabın ilk sayfasında "*Mekteb-i İbtidai'nin ikinci senesinde tedris edilmek üzere resmen kabul edilmiştir.*" ifadesi yer alıyor. Yazarlar rik'a tarzında yazılan "Başlarken" bölümünde, Türk çocuklarına bir taraftan özgüven aşıyor, bir taraftan da geleceğe dair umut veriyorlar.

Kitabın ilk bölümlerinde çocuklara fiiller, isimler öğretilirken dahi metinlerde güçlü bir vatan, millet, kahramanlık, şehitlik vurgusu mevcut. Böyle kanlı bir savaşın orta yerinde elbette başka türlü düşünülemezdi. Elbette topu, tüfeği elinden alınmış, mesut yuvaları dağılmış, uzun yıllar boyunca savaşsız, korkusuz tek günü geçmemiş bir millet, evlatlarına yalnızca sebze ve meyve isimleri öğretecek değildi. Fakat kitap içerisinde öyle ezber bölümleri var ki, o günlerin hissiyatını yürekten yaşamamak mümkün değil.

"Esir Kardeşlere Doğru" başlığını taşıyan ezber bölümünden birkaç alıntı yapmak istiyorum. "*Türk Çocuğu! Bak Kafkas'ın yeşil, zümrüt ovaları, şu dumanlı tepeleri, mesut çiftçi yuvaları, neden, yaşlı gelin gibi kanlı duvak bü-*

(2) Köprülüade Fuad-Süleyman Saib, Türk Dili'nin Sarf ve Nahvi, Dersaadet, 1333.

كوپرلۇزادە فۇاد — سايبان سائب

تۈرك دىلى نك صۇرۇقچۇن

برنجى قىسىم

(ايلكىمى سە)

مكاتب ابتدائىيەدە تدرىس ايداك اوزرە رسماً قبول ايداشدر

طابع و نائشرى

۱۳۳۳

شرکت مرتبه مطبعه

rünüyor?”

“Türk Çocuğu! Söyle artık ağlamasın Kafkas Dağı, Altun ordu Kars'ı aldı, geçti bugün Karabağ'ı! Artık esir kardeşlerin zinciri kırılacak! Hür Turan'da en şerefli medeniyet kurulacak...”⁽³⁾

Kitabın ilk sayfalarında çocuklara bu cümleler ezberletiliyor. Düşünün, yüzyıllardır birlikte yaşadığınız insanlar sistematik bir kıyımdan geçiriliyor.

(3) Köprülüzade Fuad-Süleyman Saib, a.g.e., s. 9.

Adımınızı attığınız her yer ateş, her nefes ölüm, sefalet ve çaresizlik. Bundan daha önemli ne olabilir ki?

Elimizdeki kitabın en ilgi çekici kısımlarından biri de çocuklara her sayfada azim ve gayret aşılama gayesidir. Çocuklar sürekli olarak hareket halinde olmaya teşvik ediliyor, derslerine çalışın, oyun oynayın, ailenizle konuşun, çevrenizi gözlemleyin, okuyun, ekin, üretin gibi emirler sıkça verilmek suretiyle hareketsiz kalmak, bir şey yapmamak adeta yasaklanıyor. Hayatın içinden onca ufak sahneler anlatılarak fiiller, zamirler, edatlar, zaman zarfları öğretiliyor.

-Arabayı çeken şu hayvan, kaplumbağanın yanından geçerken tabii bir his ile onu ezmedi. Yanından dolaştı. Akıllı çocuk hayvanın şu hareketini arkadaşına anlatıyor.⁽⁴⁾

Bugün milenyum neslinin en büyük eğlencesi bilgisayar, telefon ve tablet gibi cihazlarda oyun oynamaktır. Daha 2-3 yaşlarında bu teknolojik cihazları büyük bir maharetle kullanır, o ufak ekranlardan beyinlerine zerk edilen her türlü görüntüyü ve sesi kaydederler. İşte sanal dünyanın kapısı çocuklarımız için bu yaşlarda açılır. Toprak ve gökyüzü gerçekliğini, büyüsunü yitirir. Kitaplar bir nesne, etraf-taki insanlar güdültücü makine-ler halini alır.

Düçane Cündioğlu; Doğu kültüründen bahisle “söz medeniyeti”, Batı kültüründen bahisle

(4) Köprülüzade Fuad-Süleyman Saib, a.g.e., s. 54.

-Arkadaşlarım Mehmet ile Hüseyin'e elimizin ne mükemmel bir makine olduğunu anlatıyordum. Birden bire babam, "Çocuklar için miskin miskin durmak ayıptır, haydi biraz koşup, oynayınız!" dedi.⁽¹⁾

(1) Köprülüzade Fuad-Süleyman Saib, a.g.e., s. 18.

-Bu çiftçi, her sabah şu köyden kalkar, tarlasına gelir.⁽¹⁾

(1) Köprülüzade Fuad-Süleyman Saib, a.g.e., s. 58.

de “göz medeniyeti” tabirini kullanır. 21. yüzyılda göze hitap etmeden var olmanın mümkün olmayışından bahseder. Belki de daha iki-üç yaşlarında çocuklarımızı “Göz Medeniyeti”ne kurban verişimiz tam da bu sebeptendir.

Çocuklarımız öyle akıllıdır ki, ilkokula geçtiklerinde sistemin onlara, ellerindeki telefonlardan başka birkaç sayı ve sebze ismi haricinde bir şey veremeyeceğinin farkındadırlar. Oysa ellerinin altındaki sihirli dünya onlara yüzlerce, binlerce beğeni(!) alma, takdir edilme, evlerindeki 5-6 gürültücü makine haricinde nispeten daha geniş kitlelerden onay alma imkânı sunmaktadır. Bunca fason ilişki ağı içerisinde yetişen bir çocuk, dostluklarında, iş hayatında, aşklarında, evliliklerinde ve karşılaştığı zorluklar karşısında nasıl davran-

cağını nereden bilebilir? Fedakarlık, zahmet çekme, azim, kıymet verme, düşünme, empati gibi değerlerin daha şimdiden “aptallık” olarak görülmeye başlandığı dünyamızda, daha iyi bir gelecek düşü nasıl mümkün olabilir?

Bir eğitim sistemi düşünün ki, çocukların içlerindeki cevheri keşfetmesine imkân verecek, onlara doğayı, aileyi, mutluluğu, üzüntüyü anlatırken metin altlarında ulvi gayeler aşılacak. Çalışmanın, azmin, onurun, ahlakın faziletlerinden bahsederken, onlara değerli olduklarını hissettirecek, güven verecek.

Bütün bunların mümkün olması için ihtiyacımız olan şey biraz özgüven biraz da tarih bilincidir. Batı'nın tekniğine kurban edilmediği gibi ondan bütünüyle de kopmayan, içinde “biz”den bir şeyler barındıran, temel ilim ve felsefe kaidelerini hazmetmiş bir eğitim sisteminin kurulabilmesi ümidiyle.

Nurettin Topçu ile başladığımız yazımızı yine onun güçlü bir ifadesiyle kendisini rahmetle anarak bitirelim.

“Mektep, neslin ruhundaki kuvvetli tarafları yaşatmasını bilmelidir. Eğer bu şuur ve idrake sahip olarak kurulmuş bir mektebimiz olsaydı, geçen asırlarda olduğu gibi, asrımızda da milletimizin ilim, sanat ve felsefe sahasında büyük adamları, dâhileri yetişir, bugün bir Türk felsefesi, Türk sanatı ve cemiyeti kazanmış bir ilim hayatımız olurdu.”⁽⁵⁾

(5) Nurettin Topçu, a.g.e., s. 68.